

Roger Scruton. *Xanthippische dialogen*. Uit het Engels vertaald door Arnan Oberski. De Bezige Bij

De Engelse flaptekst van Roger Scrutons *Xanthippic Dialogues* (1993) bevat de aanbeveling: 'This is a book that no feminist can afford to ignore'. De nu als *Xanthippische dialogen* verschenen Nederlandse vertaling moet het zonder zo'n aanbeveling stellen. Dat is jammer, want feministen zullen in dit boek inderdaad veel aantreffen dat hen bevalt - als zij tenminste ook *conservatieve* feministen zijn. Misschien bestaan die alleen in Engeland, en is het verstandig van de Nederlandse uitgever om geen slapende honden te willen wakker maken.

Toch kun je bij Scruton, tegenwoordig hoogleraar filosofie in Boston, moeilijk niet aan conservatisme te denken. In zijn veelzijdige oeuvre komt een boek voor (*The meaning of conservatism* uit 1980), dat in de introductie zonder overdrijving een 'work of dogmatism' wordt genoemd. Hij schreef drie boeken over esthetica, die van het modernisme (o.a. in de architectuur) weinig heel laten. En dezelfde conservatieve strekking had de lezing, die hij vorig jaar bij de SLAA hield over 'Musical culture in our time'.

In de *Xanthippische dialogen* moet Plato het ontgelden. Een aanwijzing dat voor Scruton het tegendeel van conservatisme niet per se uit progressiviteit bestaat, ook al vormen marxisten en liberalen doorgaans zijn favoriete koppen van jut. Wat hem in Plato niet bevalt is diens rationalistische aanpak van de politiek, die de vaak irrationele realiteit versmaadt voor een abstract ideaal. De bezwaren zijn, na Poppers *The open society and its enemies*, niet nieuw. Ook bij Scruton staat Plato's *Politeia* aan de wieg van het twintigste-eeuwse totalitarisme.

Toch pakt zijn boek heel anders uit dat dan van Sir Karl. En daar komen de feministen in zicht, want als we Scruton mogen geloven zijn het de Griekse vrouwen geweest die destijds de ware filosofie hebben voortgebracht. Helaas zijn hun geschriften verloren gegaan, maar dank zij een gelukkig toeval is Scruton erin geslaagd in elk geval vier 'Xanthippische dialogen' van de vergetelheid te redden. Ze werpen op Plato en op diens leermeester Socrates een geheel nieuw licht, behalve voor degenen die wel eens een ander boek van Roger Scruton hebben ingezien.

De filosoof, die ook twee romans en een verhalenbundel op zijn naam heeft staan, toont zich ditmaal van zijn meest lichtzinnige zijde. Dat begint al in het voorwoord, waar verteld wordt hoe hij dertig jaar geleden te Alexandrië in het discrete bordeel van madame Hind drie dialogen in manuscriptvorm te pakken kreeg; de vierde dialoog, eveneens gevuld met vrouwelijke wijsheid, werd hem nadien uit Turkije opgestuurd. Zelf spreekt hij over 'een van de grootste ontdekkingen sinds de steen van Rosetta'. Hoewel alle waardering van de vakbroeders achterwege bleef, heeft hij nu besloten ze te vertalen en te publiceren. Want 'als Jacques Derrida een filosoof is, Michel Foucault een historicus en Martin Bernal een classicus, kon Hind dan geen archeologe en Xanthippe dan geen echte Griekse zijn?'

Daarmee is de toon gezet. Scrutons *Xanthippische dialogen* bestaan uit vermakelijke parodieën op de dialogen van Plato. Soms is zelfs de complete structuur overgenomen (zoals in 'Phrynes Symposium'), maar dan met vooral vrouwen in de

hoofdrol. In de eerste plaats natuurlijk Xanthippe, de echtgenote van Socrates, die door Xenophon ooit werd omschreven als 'de lastigste vrouw aller tijden'. Bij Scruton blijkt daar niets van te kloppen. Integendeel, een betere en verstandigere gade lijkt in de Oudheid niet voorhanden te zijn geweest.

Xanthippe (die haar man aanspreekt met 'Sokje') weigert de waarheid alleen in abstracties te zoeken, zij pleit voor de vriendschap, de liefde en de religie, zij verdedigt het gezin als de hoeksteen van de samenleving en zij voorziet al in de vijfde eeuw voor Christus dat de ideale staat van Socrates en Plato zal uitlopen op de nachtmerrie van Orwells *1984*. Maar dat is niet het enige. Met haar liefdevolle trouw aan Socrates brengt zij haar ideeën ook in praktijk, terwijl de filosofen ondanks hun dromen van totale harmonie elkaar amper kunnen luchten. Socrates ergert zich aan Plato's 'sycofantische maniertjes' en 'snobistisch gedoe'; Plato doet zijn belangrijkste leerling Aristoteles af als 'een wroetertje, altijd zijn docenten een stap voor en nog brutaal ook'.

Alle eer gaat dus naar de vrouwen. Naar Xanthippe en naar Plato's moeder Perictione, die in de tweede dialoog herinneringen ophaalt aan haar confrontatie met Parmenides, de eerste denker van het Zijn. De ambities van haar zoon lijkt ze maar half serieus te nemen. Wanneer de jonge Plato vastloopt met zijn tragedie (waaraan hij werkte alvorens zich tot de filosofie te bekennen) en hij haar de cruciale zin voorlegt: 'Zijnd of niet zijnd: dat definieert het probleem', luidt haar reactie: 'Hmmm. Veelbelovend (...) In de handen van een vakkundig dichter zou dat een vrij indrukwekkende regel op leveren'.

In een noot maakt Scruton gewag van 'de invloed op de Griekse literatuur van Shakespeare'. Wie goed oplet, zal in de tekst voortdurend zulke verwijzingen tegenkomen. Iemand heeft ooit gezegd dat de hele westerse filosofie bestaat uit voetnoten bij Plato; bij Scruton lijkt dat eerder omgekeerd te zijn. Daarom is het spijtig dat in de - overigens uitstekend leesbare - vertaling de index ontbreekt, die het in het Engelse origineel zo gemakkelijk maakt alle allusies te traceren.

Die index zit zelf ook vol grappen. Zo lezen we bij het trefwoord 'alienation': 'affliction of selfproclaimed aliens' en bij 'democracy' staat 'creator of Margaret Thatcher'. 'Horkheimer, Max' heeft als explicatie: 'Low calories (*nahwertarm*) frankfurter' en Sartre's voornaam is verbasterd tot 'Jean-Pol-Pot'.

Enige meligheid kan Scruton niet ontzegd worden, maar vaker is hij geestig. Het demasqué van de filosofie biedt daar ook volop gelegenheid toe. 'Er valt hier in dit huis niet veel meer te lachen sinds de jongens met filosofie bezig zijn', merkt Plato's moeder op. In de dialogen is er gelukkig weinig van te merken. Bovendien zijn de grappen niet gratis, want het is juist Scrutons opzet om de al te abstracte wijsbegeerte weer tot reële, aardse proporties terug te brengen. Ernst en humor versterken elkaar daarbij.

Zo is het ook met de psychologische manco's die Plato worden toegedicht. Diens verlangen naar een ideale staat, waarin voor de 'kameraden wachters' het huwelijk zal zijn afgeschaft, blijkt te berusten op 'een geruïneerde thuiservaring en emotionele handicaps die elke beschrijving tartten'. Hoewel in de laatste dialoog een pornografisch gedicht opduikt dat Plato zou hebben geschreven voor de hetaere

Archeanassa, blijft de ware liefde voor hem onbereikbaar - en dat is het enige waar het volgens Scruton op aankomt.

Of hij gelijk heeft, is een andere zaak. Ook de zeldzame conservatieve feministen zullen geregeld de wenkbrauwen ophalen, al was het maar vanwege de libertijnse vrijmoedigheid van sommige Griekse dames. Van belang is dat echter nauwelijks, want het plezier waarmee Scruton de geschiedenis van de antieke filosofie op eigen gezag heeft herschreven werkt zo aanstekelijk, dat je wel heel stevig in de schoenen moet staan om je met deze *Xanthippische dialogen* niet te amuseren.

(*de Volkskrant*, 7-6-1996)